

En brokiigt blandad bikett

Till Lennart Lundborg 90 år

En brokigt blandad bukett

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland
Detta är nr 18 i en löpande serie

Postadress: Kulturmiljö Halland, Tollsgatan 7, 302 32 Halmstad
Telefon: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se
Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

Form och Layout: Anders Andersson
©2021 Kulturmiljö Halland och författarna
Tryck: Bulls Graphics, Halmstad 2021

ISBN 91-85720-67-4

UTSKRIFT 18

En brokigt blandad bukett

Till Lennart Lundborg 90 år

Red. Per Wranning

KULTURMILJÖ
HALLAND

EN DEL AV HALLANDS KULTURHISTORISKA MUSEUM

Tabula Gratulatoria

ANNELI ADAMSSON, VARBERG | BJÖRN AHNLUND, SLÖINGE | ANDERS ANDERSSON,
KÄLLSJÖ | CHRISTINA ANDERSSON-WIKING, VARBERG | OLOV ANDREASSON, STENINGE
ÅSA AXBERG, TRÄSLÖVSLÄGE | HANS BERGFEST, FALKENBERG
EVA BERNTSSON MELIN, VARBERG | LENA BJUGGNER, LAHOLM | MONICA BÜLOW BJÖRK,
TYLÖSAND | MARIA BONDE, GLOMMEN | DANIEL BORGMAN, HALMSTAD
LENNART CARLIE, HÄSSLEHOLM | JONAS CARLSSON, HALMSTAD | PÅR CONNELID,
VARBERG | JOHAN DAHNBERG, FALKENBERG | LISBETH ELIASSON, FLENINGE
PETRA ERIKSSON, FALKENBERG | MARIANNE FOGHAMMAR, LIDINGÖ | MATS FOLKESSON,
HEBERG | TINA FORS, UPPSALA | JOAKIM GOLDHAHN, ADELAIDE | ANN-SOFIE GRÄSLUND,
UPPSALA | BO GRÄSLUND, UPPSALA | CHRISTER GUSTAFSSON, HÖGANÄS
STEFAN GUSTAFSSON, HALMSTAD | PATRIK HALLBERG, GULLBRANDSTORP
CURRY HEIMANN, GÖTEBORG | HANS HELANDER, HALMSTAD | KERSTIN HULTIN,
HALMSTAD | ANDERS HÅKANSSON, GLOMMEN | LEIF HÄGGSTRÖM, FOTSKÄL
MAGNUS JENSNER, LIMHAMN | ANDREAS JOHANSSON, OKOME | OLA KADEFORS,
HALMSTAD | STEFAN KEJLBERG, HALMSTAD | BRITT-MARIE LENNARTSSON, VARBERG
EVELINA LINDBLOM, HALMSTAD | INGA LINDÉN, GETINGE | LARS LUNDQVIST, VISBY
SVEN LUNDSTRÖM, TRELLEBORG | MARIANNE LÖNN, JÖRLANDA
BETTY-ANN MUNKENBERG, LINDOME | MATS NILSSON, STENINGE | JENNY NORD,
HÖGANÄS | LENNART NORDQVIST, LAXVIK | LINN NORDVALL, GÖTEBORG | CARL PERSSON,
HALMSTAD | BJÖRN PETERSEN, HALMSTAD | JOHANNA PETERSSON, HALMSTAD
WIVI-ANN REIT, GÖTEBORG | CAMILLA ROSBERG, FALKENBERG | CHRISTINA ROSÉN,
MORJHULT | ERIK ROSENGREN, LAHOLM | LOTTA SANDBERG, HALMSTAD
CHARLOTTE SKEPPSTEDT, ÄNGELHOLM | LENA SOMMESTAD, UPPSALA | JÖRGEN STREIFFERT,
KUNGSBACKA | BO STRÖMBERG, HALMSTAD | JAN SVENSSON, FALKENBERG | FIA TEGNHED,
STENINGE | STINA TEGNHED, STENINGE | CLAS TOLLIN, STOCKHOLM
CHRISTINA TORELD, FJÄLLBACKA | GUSTAF TROTZIG, STOCKHOLM | BENGT WESTERGAARD,
MÖLNDAL | PABLO WIKING-FARIA, VARBERG | PER WRANNING, FALKENBERG
ANNA VUJIN, HALMSTAD | GISELA ÄNGEBY, FJÄRÅS

Innehåll

Tabula Gratulatoria 4

PER WRANNING:

Förord 7

LARS LUNDQVIST:

Lennart Harald Valdemar Lundborg från Linköping 9

PÅR CONNELID:

Längs Tjolöholms stigar 13

LEIF HÄGGSTRÖM:

Säljägare i Gröninge 34

BO GRÄSLUND:

Gullnar tǫflur i Vǫluspá och folkvandringstidens guldbrakteater 45

CLAS TOLLIN:

Lantmätaren Johan Söderling och den geometriska jordeboken M2 50

ERIK ROSENGREN OCH LENA BJUGGNER:

Det gyllene spännet från Munkagård i Ysby socken – insulärt, profant och skandinaviskt 66

MATS FOLKESSON:

Bemannade fyrplatser i Hallands län 70

GISELA ÄNGEBY:

I synliga skepp begravdes bronsålderns rituella specialister 90

BO STRÖMBERG:

Arkeologi – ”en framåtsyftande forskningsprocess för kunskapsuppbyggnad” 105

MONICA BJÖRCK BÜLOW:

Bildminnen 116

SVEN LUNDSTRÖM:

Från Hanhals till Hasslöv på bildningsresa 118

JOAKIM GOLDHAHN:

Bohuslänska vingslag – en essä om Carl Georg Brunius, hållristaren
från Tanum 122

CHRISTER GUSTAFSSON:

Hallandsmodellen 138

PER WRANNING:

Kung Ise och T. J. Arne – ett snart hundraårigt frågetecken rätas ut 152

CARL PERSSON:

Gettersö i Bolmen – en gropkeramisk boplats i Lagans vattensystem 166

ÅSA AXBERG:

Oscar Ohlson – en Hallandsmålare 179

JOHAN DAHNBERG:

Lenart Lundborg – den vandrande folkbildaren 182

STINA TEGNHED OCH ÅDEL VESTBÖ-FRANZÉN:

I gravhögarnas landskap 184

Författarpresentation 218

Oscar Ohlson – en Hallandsmålare

Det är inte ofta som konstnärer daterar sina verk så noga att de till och med skriver datum utöver årtalet. Tvärtom kan man tvingas att gissa och göra extra efterforskningar i ämnet, för det mesta utan resultat. Men på konstverket av Varbergs fästning av Oscar Ohlson (1847–1912) finns den noggranna signaturen *”Utsigt öfver Varberg från Getterön af Oscar Ohlson den 15 september 1889”*. Målningen är utförd i olja med en inriktning mot realism och friluftsmåleri, typiskt för tiden, i slutet av 1800-talet. Stilen är opåverkad av de strömningar som fanns på kontinenten vid samma tid – impressionismen. Den tekniken fångade ju ljuset mer än verkligheten, stämningen och känslan mer än detaljerna. Här däremot, ser vi en ytterst detaljrik målning med en komposition som i förgrunden leder oss in i bilden. På nära håll ser vi stenar, sand och tång på stranden, viken med båtar och näset som de ankrar intill. På hållarna finns stöttorna till båtarnas vinterförvaring och till höger i bild kan man skymta en person. Troligen en fiskare som ska hänga sina sillgarn på ställningarna till höger för att torka i solen. I mellangrunden seglar några båtar och till vänster skymtar man landremsan som är staden Varberg, livligt skildrad med skorstensrök och flera fartyg i hamnen. Ett par väderkvarnar syns också mycket tydligt och det bestämmer målningen till tiden som ju är slutet av 1800-talet. I centrum finns själva fästningen gestaltad i ett mildt solljus. På den här målningen kan man skymta byggnader i sydväst på fästningen som inte finns kvar i dag, men här tronar den historiska byggnaden majestätiskt i centrum av landskapet, oberoende av tiden. Till höger skymtar man utkanterna av staden, idag väl bebyggd men vid den här tiden en ödemark. Invånarantalet i Varberg vid den här tiden var bara drygt 4000 personer och centrum var fortfarande intakt med sitt utseende från sent 1600-tal.

Oscar Ohlson var en målare som gått lärling hos Alfred Wahlberg (1834–1906) som i sin tur var en landskapsmålare skolad i den äldre Düsseldorfstradition. Vad menar jag med det? Vi får backa tillbaka till Alfred Wahlberg för att förstå. Han var elev vid Principskolan på Kungliga Konstakademien i Stockholm något år. Efter fortsatta studier i Düsseldorf, som då var centrum för europeisk målerikonst och som bildade skola för landskapsmåleriet i mitten av 1800-talet, fortsatte Alfred Wahlberg sin bana som konstnär i Sverige. Landskapsmotiven skulle vara dramatiska, stora i sitt format och målningarnas titlar kunde vara *”Månskenslandskap”* och *”Svenskt landskap”*, *”Svenskt*

landskap i månsken". Vid den här tiden gick man inte ut i landskapet och målade sitt motiv på plats, från början till slut. Man målade framför allt inomhus i en ateljé. Sommaren 1881 reste Alfred Wahlberg runt i Sverige och var bland annat i Halland för att måla många pittoreska bilder med landskapsmotiv och folkliga motiv.

Oscar Ohlson var vid tillkomsten för *"Utsigt öfver Varberg från Getterön af Oscar Ohlsson den 15 september 1889"* 42 år gammal och han hade först avlagt en juristexamen i Uppsala men övergick sedan till att studera musik. Han kom att verka både som sånglärare och konstnär när han slog sig ner i sin kommande hemort Borås. Som elev till Alfred Wahlberg följde han i sin lärares spår och ägnade sig åt landskapsmåleri, med motiv från södra Sverige. Det var med inspiration från det franska friluftsmåleriet som konstnärerna på 1870- och 1880-talen började måla utomhus. Det fanns praktiska förutsättningar som gjorde det möjligt. Det engelska företaget Winsor & Newton började att sälja oljefärg, pigment och olja kombinerat i en tub vars skruvkork de uppfann 1842, vilket innebar att en friluftsmålare nu kunde ta sitt staffli, sin stol och sitt målarskrin med färdiga färgtuber och ge sig ut för att måla inför motivet, vilket varit betydligt svårare tidigare. Till sin hjälp gjorde konstnärerna skisser, antingen i blyerts eller olja som stöd för att kanske avsluta sitt verk i en ateljé.

Oscar Ohlsons skiss av Varbergs fästning från Getterön i Varberg var säkerligen en förberedelse till den större målningen och utförd sittande inför motivet. Kompositionen i skissen och den större målningen är densamma, men utseendemässigt skiljer de sig. Tekniken med de lätta flödande penseldragen i oljeskissen skiljer sig så totalt från den färdiga målningens detaljerade innehåll. Molnen i skissen får en framträdanden roll, alla detaljer är endast färgmarkeringar och målade i svepande rörelser. Målningen har ett framåtblickande utseende, mer impressionistiskt och för tiden mer modernt. Jag och många andra skulle gladligen ha nöjt oss med skissen på väggen därhemma, för det moderna utseendet utan detaljer har vi vant oss vid på 2000-talet. Men Oscar Ohlson hade i sin tradition inte de verktyg som krävdes för att utelämnat detaljer i den större målningen och lämna den så rå och obearbetad som skissen är.

Jag är personligen väldigt förtjust i Oscar Ohlsons målningar av Varbergs fästning. Jag stod också och beundrade den större målningen som då hängde utställd inne på dåvarande Museet i Varberg, nu Hallands kulturhistoriska museum, på den exakta hundraårsdagen 1989. Nu har det gått ytterligare tid, mer än trettio år och känslorna för verket finns kvar. Självklart är det för motivets skull som jag tycker om målningarna, Varbergs fästning, eftersom det har varit min arbetsplats under så många år. Varbergs fästning är ett samhälleligt byggnadsminne och skyddat för framtiden. Det finns många fler målningar av Varbergs fästning att tycka om, inte minst av Karl Nordström som ingick i Konstnärskolonin Varbergsskolan, och det kommer säkert att komma fler konstnärer som avbildar motivet i framtiden. Men just nu är dessa mina favoriter. Jag fascineras också av tekniken att fånga ljuset med stor precision och alla detaljer som han har lyckats att få med i den större målningen och skissens charmiga stil. Tillsammans ger de en inblick i konstnärens arbetssätt och en närvaro, en känsla av att vara där, den 15 september 1889.

Överst: Tavlans, en oljemålning på duk är monterad på spännram. I förgrunden, en vik på Getterön med små fiskebåtar och i fonden syns Varberg med fästningen. På ramen, en förgylld gips- och träram med likaledes förgyllda sädeskorn står det skrivet: "Utsigt öfver Varberg från Getterön af Oscar Ohlsson den 15 september 1889". Konstverket finns i samlingarna på Hallands kulturhistoriska museum i Varberg.
Nederst: "Varbergs fästning från Getterön". Målningen finns i samlingarna på Hallands Konstmuseum i Halmstad.

Författarpresentation

Åsa Axberg är museilektor vid Hallands kulturhistoriska museum.

Lena Bjugger, arkeolog, tidigare anställd vid Kulturmiljö Halland.

Monica Bülow Björk, tidigare anställd på arkeologiska avdelningen på Kulturmiljö Halland. Korrekturläste, formgav och arkiverade arkeologiska rapporter.

Pär Connelid är historisk-geograf och agrarhistoriker. Arbetar med odlingslandskapets historia från bronsålder och framåt. Verksam med egna företaget KULA AB. KULA@kulturgeografi.se

Fil.mag Johan Dahnberg är intendent vid Hallands Konstmuseum.

Johan.dahnberg@hallandskonstmuseum.se

Mats Folkesson, länsantikvarie i Halland 1996–2011. mats.kulturmiljomediam@gmail.com

Professor Joakim Goldhahn innehar Rock Art Australia Ian Potter Kimberley Chair vid Centre for Rock Art Research + Management vid University of Western Australia, Perth. e: joakim.goldhahn@uwa.edu.au

Bo Gräslund är professor emeritus i arkeologi vid Uppsala universitet.

bo.graslund@arkeologi.uu.se

Fil Dr Christer Gustafsson är professor i Kulturvård vid Uppsala universitet

christer.gustafsson@konstvet.uu.se

Stefan Gustafsson, illustratör. Verksam i egna firman Utblick Media i Halland AB.

utblickmedia@gmail.com

Fil Dr Leif Häggström är arkeolog och arbetar vid samlingsenheten, Hallands Kulturhistoriska Museum,

Leif.haggstrom@kulturmiljohalland.se

Sven Lundström, museichef vid Länsmuseet Halmstad/Hallands konstmuseum 2000–2015.

sven.lundstrom@icloud.com

Lars Lundqvist är verksamhetsutvecklare – digitalt kulturarv, arkeolog, avdelningen för kulturarvsutveckling, Riksantikvarieämbetet. lars.lundqvist@outlook.com

Fil Dr Carl Persson är arkeolog vid Fornforskaren AB. carlfornforskaren@gmail.com

Erik Rosengren är tidigare chef för Kulturmiljö Halland.

Fil Dr Bo Strömberg är privatforskare. Har tidigare varit arkeolog vid RAÄ UV och Landsantikvarien Hallands läns museer, samt tidigare antikvarie vid Länsstyrelsen i Hallands län

Stina Tegnhed är arkeolog vid Kulturmiljö Halland, Hallands kulturhistoriska museum.

stina.tegnhed@kulturmiljohalland.se

Clas Tollin fil dr i kulturgeografi, docent i agrarhistoria. Verksam som lärare och forskare vid SLU Ultuna. Clas.Tollin@slu.se

Fil Dr Ådel Vestbö-Franzén är kulturgeograf och arbetar som antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Aadel.franzen@jkgplm.se

Fil Dr Per Wranning är arkeolog och chef vid arkeologiska enheten, Kulturmiljö Halland.

per.wranning@kulturmiljohalland.se

Gisela Ängeby är arkeolog vid Arkeologerna i Mölndal, Statens historiska museer.

gisela.angeby@arkeologerna.com

Utskrift 18 bjuder på ett brett innehåll, en lockande blandning av arkeologi, kulturgeografi, kulturmiljö- och byggnadsvård, konst och historia.

Kort och gott en brokigt blandad bukett!

Numret är en vänbok tillägnad kulturprofilen och före detta länsantikvarien Lennart Lundborg på hans 90-årsdag. I sammanlagt arton bidrag presenterar ett tjugotal författare såväl nya spännande forskningsrön som intressanta tillbakablickar på äldre projekt och reflektioner kring händelser. Merparten har en tydlig koppling till Halland och samtliga bidrags gemensamma nämnare är att de alla är skrivna till Lennart.

Vi hoppas att denna rikt blandade artikelbukett i kombination med den genomgående varma berättartonen ska erbjuda läsaren mycket glädje och kanske även en och annan ny kunskap!

KULTURMILJÖ
HALLAND

EN DEL AV HALLANDS KULTURHISTORISKA MUSEUM